

moet ik nu met mijn kwaadheid doen?' Ik kan dan alleen maar zeggen: 'Niets. Jij bent niet kwaad, het personage is kwaad. Dus jij moet niet gedurende die 20 seconden kwaad blijven spelen. Want als je dat doet, en die twee anderen zijn daar op vier meter hun dialoogje aan het doen, dan ben je fout bezig. Want als je kwaad kan zijn, kan je ook repliceren, dan moet je ook verdergaan.' Dat laatste hebben we ook wel eens geprobeerd. Maar dan begon iedereen door elkaar te praten en werd het duidelijk dat die tekst daar niet voor geschreven is, dat de schrijver niet streeft naar filmisch realisme. Het enige wat je dan als acteur kan doen, is zeggen: 'Niets nu. Ik zit nu niet in het Kuifje-kadertje. Ik ben Bobbie die net uit het kadertje is weggelopen.' En misschien is er in het kadertje rechtsonder nog net een staartje of een pootje zichtbaar, waarmee Hergé zegt: 'Bobbie is er wel hoor, dames en heren, maar dat is alleen zijn pootje.' Er zijn bij Kuifje onwaarschijnlijk veel kadertjes waar nog een stukje been in zit, alleen maar dat. En Hergé heeft gelijk. Want mocht hij elke keer per blad een groot tafereel maken, à la Breughel, dan had hij zijn spanning niet kunnen creëren. Dan zou je het niet gespeeld krijgen. Dat is altijd heel moeilijk om uit te leggen aan een acteur: 'Ik heb nu alleen maar je voetje nodig in dat kadertje, en je voetje heeft geen psychologie. Je moet ook niet afgaan, of letterlijk afstand nemen, eigenlijk, om kwaad te kunnen blijven.'

ETCETERA Staat het wachtende koppel daar dan als acteur? Of als personage?
VANDERVOST Je staat daar altijd als acteur. Je kan er niet als personage staan. Dat zou heel hypocriet zijn. Het personage wordt gevormd in het publiek, niet in de acteur. Je kan geen personage zijn. Want hoe moet je Oedipus spelen als personage? Dan zou je die rol slechts één keer kunnen spelen, want dan zou je je ogen moeten uitsteken.

ETCETERA Wat doe je dan precies als je speelt dat je kwaad bent? Citeer je dan die kwaadheid? Of kan je erin en eruit stappen, zodat je, als het niet aan jou is, niet meer kwaad bent?

VANDERVOST Je moet natuurlijk niet ineens niets meer zijn. Want uiteindelijk hoor je nog wel in het kadertje, ook al is het niet aan jou. Maar je moet in je kwaadheid toestaan dat er nog twee wachtenden voor jou zijn. Dus het is niet een knip, zoals in de soaps: ze knippen in een gesprek, en dan komt er een ander gesprek tussen, en dan gaat het eerste gesprek verder waar het onderbroken was.

ETCETERA Maar wat is het verschil dan precies tussen toestand A, waarin je wacht, en toestand B, waarin je kwaad bent?

VANDERVOST In principe niet veel. Dat het dan aan jou is.

ETCETERA En die kwaadheid, wat is dat dan? Wat is emotie in het spelen?

VANDERVOST Emotie is weten dat het emotie is. Niet de emotie zelf. Ik kan emotioneel spelen: door het rationeel tonen of vertellen van het kadertje emotionaliteit, kan ik als acteur overmand worden door emotie. Maar ik ga nooit mijn eigen emotie als basis nemen om te weten of dat kadertje goed is of niet. Als ik een emotionele scène moet spelen, kan ik als acteur alleen maar tonen dat er emotionaliteit bestaat, dat emotie iets is wat we overal zien en kennen, dat emotie iets is wat herkenbaar is. Ik moet niet tonen dat ik zelf emotioneel kan zijn. En dat wil niet zeggen dat ik niet emotioneel mag zijn. Maar vaak hebben acteurs de neiging om dat te moeten zijn. En daar ben ik het niet mee eens. De

emotionaliteit komt uiteindelijk tot stand door de opsomming van alle kadertjes. Als je de emotionaliteit totaal maakt binnen één kadertje, krijg je vreemd genoeg vaak sentimentaliteit. Dan neem je het over van het geheel. En dan gaat het over jou, niet meer over het verhaal. En dat kan natuurlijk ook boeiend zijn. Ik heb al boeiend sentimenteel toneel gezien, waarbij ik dacht: 'Amai, je moet het maar durven, snotteren in je blootje in een hoekje.' Je voelt dan een privé-verbondenheid, en je bent vertrokken.

ETCETERA De rationele aanpak die jij voorstaat, zou kunnen resulteren in een heel koele vorm van theater.

VANDERVOST Als het mislukt, ja. En de kans dat het mislukt is even reëel als bij om het even welke andere aanpak. Het is geen garantie. Maar het hoort wel bij vertelkunst. Er is niets zo gênant als een verhaal dat verteld wordt door een huilende verteller. Ik vind wél het fantastisch als een verteller zijn toehoorders aan het huilen krijgt. Dan denk ik: 'Jezus, wat gebeurt er nu?'

ETCETERA Er wordt vaak gezegd dat, wanneer de acteur door het repeteren een parcours ontwikkeld heeft en zich bewust is van al wat je nu omschrijft, hij tijdens het spelen zelf weer alles moet vergeten en volledig in het moment moet kruipen. Het is een soort vergeten, mét een opgeslagen bewustzijn. Marianne Van Kerkhoven schrijft daarover in haar verzamelbundel *Van het kijken en van het schrijven*, naar aanleiding van interviews met acteurs: 'Het werken aan het spel is een zeer bewuste daad, maar het spel zelf moet, op het moment van de opvoering, "volkomen onbewust" verlopen; het repeteren is een opstapelen van materiaal in het geheugen, maar op de scène zelf moet dat "vergeten" worden. We komen hier opnieuw dicht bij Heinrich von Kleists verhaal *Over het marionettentheater* (1810) waarin hij stelt dat de gratie, zoals wij die kennen in haar onbewuste, spontane verschijningsvorm, terug te vinden/te reproduceren is doorheen een intens, schier eindeloos en volledig bewust werkproces: zo tot het uiterste doorgaan, dat het beginpunt als vanzelf teruggevonden wordt; een synthese misschien van Diderots "âme" en zijn "réflexion."

VANDERVOST Het klopt ergens wel dat je je doel moet vergeten om er te geraken. Want je bent slechts een deel van het resultaat. Als je als acteur, als enkeling, naar dat resultaat streeft, ben je niet bezig met het parcours, met de weg ernaartoe. En daarom begrijp ik dat men zegt 'je moet het nu weer vergeten'. Maar ik vind niet dat je moet vergeten in functie van de zogezegde vrijheid van de acteur. Er is niets zo oninteressant als vrijheid. Vrijheid is het minst creatieve dat er bestaat. De mooiste literatuur is in onvrijheid geschreven. Ik vind natuurlijk niet dat we 'verboden' moeten spelen. Maar vrijheid in de zin van 'alles kan en alles mag', het streven naar 'in de vrijheid elkaar verrassen', naar het 'jazzgevoel', daar geloof ik niet in. In jazz wordt er wel een toonaard afgesproken, en een tempo, en vaak zelfs muzikale zinnen. Die muzikanten doen niet zomaar wat, en ze doen het zeker niet om elkaar te verrassen. Wel om een deel te zijn van het geheel. Goede jazzmuzikanten zijn niet met elkaar bezig. Want met elkaar bezig zijn, dat onttrekt je aan wie daarnaar kijkt. 'Samenspelen' vind ik dan ook zo iets gênant. Als ik voel dat acteurs zich daar schuldig aan maken, denk ik: 'Doe dat in godsnaam thuis'. Dat interesseert mij niet. Ik vind dat je je altijd bewust moet zijn van de aanwezigheid van een derde persoon of factor. Je moet laten zien dat je je daar bewust van bent.